

УДК 378.14+811.161

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/81-1-39>**Олена ГОРДІЄНКО,***orcid.org/0000-003-3384-3656**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови**Житомирського державного університету імені Івана Франка**(Житомир, Україна) YELENA_G@i.ua*

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ДЖЕРЕЛАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЇХ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Яскравим виявом процесу демократизації в сучасному українському суспільстві виступає переоцінка світоглядних цінностей, пов'язана з нелегкими кроками на шляху поліпшення якості вищої освіти в Україні як європейській державі. Важливе значення цього процесу набуває загальнокультурна компетенція здобувачів, яка формується на заняттях з гуманітарних освітніх компонент. Провідну роль серед них відіграють мовні освітні компоненти, що зосереджують увагу майбутніх спеціалістів на налагодженні контактів і взаємодії. Мова – могутній засіб розвитку мислення, загальної культури, формування риторичних умінь. Уміння гарно говорити, впливати на слухачів дуже важливе у професійному спілкуванні. У статті розглянуто актуальні питання ознайомлення здобувачів вищої освіти з джерелами фразеологізмів як засобу формування їх риторичної компетентності на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Процес професійної підготовки майбутніх спеціалістів до продукування мовлення з використанням фразеологічних одиниць є важливим елементом формування їх мовнокомунікативної компетентності та її складових, зокрема, риторичної. Мета статті – висвітлити основні питання роботи над фразеологічними одиницями як засобу формування риторичної компетентності здобувача вищої освіти на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Розглянуто поняття «фразеологія», «джерела фразеології» та наведено приклади використання вправ із фразеологізмами на заняттях. Детально проаналізовано та узагальнено проблему використання вправ із фразеологізмами та ознайомлення студентів із їх джерелами, коротко узагальнено отримані результати, рекомендовано впровадити у навчальний процес вправи з залученням фразеологізмів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, з'ясовано роль риторичної компетентності як складової мовно-комунікативної компетентності здобувача освіти. Також визначено перспективи подальших досліджень в окресленій площині. Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методик навчання української мови за професійним спрямуванням як складової підготовки майбутніх спеціалістів різних профілів.

***Ключові слова:** здобувачі вищої освіти, джерела фразеології, комунікативні якості, риторична компетентність, українська мова за професійним спрямуванням, фразеологізми.*

Olena HORDIENKO,*orcid.org/0000-003-3384-3656**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Primary Education**and Culture of Professional Speech**Zhytomyr Ivan Franco State University**(Zhytomyr, Ukraine) YELENA_G@i.ua*

FAMILIARITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS WITH THE SOURCES OF UKRAINIAN PHRASEOLOGY IN THE PROCESS OF FORMING THEIR RHETORICAL COMPETENCE AT THE UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES UNDER PROFESSIONAL DIRECTION

A clear manifestation of the process of democratization in modern Ukrainian society is the reassessment of worldview values associated with difficult steps on the way to improving the quality of higher education in Ukraine as a European state. The general cultural competence of the applicants, which is formed in classes on humanitarian educational components, acquires an important importance in this process. The leading role among them is played by language educational components that focus the attention of future specialists on establishing contacts and interaction. Language is a powerful tool for the development of thinking, general culture, and the formation of rhetorical skills. The ability to speak

well and influence listeners is very important in professional communication. The article deals with the topical issues of familiarizing students with higher education with the sources of phraseology as a means of forming their rhetorical competence in professional Ukrainian language classes. The process of professional training of future specialists to produce speech using phraseological units is an important element in the formation of their linguistic and communicative competence and its components, in particular, rhetorical. The purpose of the article is to highlight the main issues of working on phraseological units as a means of forming the rhetorical competence of a student of higher education in Ukrainian language classes in a professional direction. The concept of "phraseology", "sources of phraseology" is considered, and examples of the use of exercises with phraseology in classes are given. The problem of using exercises with idioms and familiarizing students with their sources is analyzed and summarized in detail, the results obtained are briefly summarized, it is recommended to implement exercises involving idioms in Ukrainian language classes for professional orientation into the educational process, the role of rhetorical competence as a component of language and communication is clarified competencies of the student of education. Prospects for further research in the outlined area are also determined. The materials of the article can be used to improve the methods of teaching the Ukrainian language in a professional direction as a component of the training of future specialists of various profiles.

Key words: *students of higher education, sources of phraseology, communicative qualities, rhetorical competence, Ukrainian language for professional direction, phraseological units.*

Постановка проблеми. В умовах демократизації та інформатизації суспільства, інтеграції у світовий освітній простір, модернізації системи вищої освіти в Україні, спрямованої на адаптацію до глобалізаційних змін і викликів часу, особливої ваги набуває чіткий підхід до вибору провідних підходів і принципів, якими керується теоретична лінгводидактика та її прикладні розділи. Визначені Законом України «Про освіту», основні принципи розвитку системи вищої освіти передбачають доступність освітніх послуг, гуманізм, незалежність освіти, її інтеграцію з наукою та виробництвом, створення рівних та комфортних умов для всебічного розвитку особистості, її талантів та здібностей, безперервний і різноманітний характер освіти. Забезпечення якості підготовки компетентних фахівців у сучасному університеті теоретично обґрунтоване акмеологічним, студентоцентрованим та іншими сучасними підходами, які спрямовують професійну діяльність викладачів. Реалії часу вимагають наявності в майбутніх спеціалістів здатності самостійно і швидко приймати рішення стосовно нестандартних ситуацій, що виникатимуть у професійній або інших сферах (Борисенко, 2004). У сучасній системі освіти одним із прогресивних та перспективних виступає акмеологічний підхід та акмеологічні технології, що сприяють розвитку високого внутрішнього потенціалу та творчої майстерності фахівців, зокрема, соціономічних професій. Характеристика «акме» дослідники розглядають як сутності, що мають такі властивості: вищий ступінь розвитку; досконалість; вершина як зрілість усього; розквіт здібностей людини; вершина в обраній професійній діяльності (Сіверс, 2005).

Неабияку роль для реалізації професійної діяльності майбутніх фахівців у плані акмеологічного підходу відіграє загальнокультурна компетенція, що базується на моральних цінностях,

а саме вони складають основу духовності. Зазначена компетенція формується на заняттях з гуманітарних дисциплін, серед яких провідна роль належить мовним освітнім компонентам, що зосереджують увагу майбутніх спеціалістів на налагодженні контактів і взаємодії. Мова – могутній засіб розвитку мислення, загальної культури, формування риторичних умінь. У суспільстві мова виступає складовою самовираження і розвитку інтелектуального потенціалу нації. Уміння гарно говорити, впливати на слухачів дуже важливе у професійному спілкуванні, а в цьому важливе значення має знання лексикології та фразеології.

Беручи за основу особистісно діяльнісний підхід, викладач організовує, спрямовує та коригує навчальний процес, створює умови для формування риторичних умінь здобувачів освіти, які вдосконалюють мовні знання і навички, культуру мовної поведінки. У цьому переконує і Т. Гриценко: «Завдання викладачів – докласти максимум зусиль, щоб сформувані як соціальну, так і мовну особистість. Адже сьогодні кожному зрозуміло, що через мову молоді людини проявляється як її погляд на життя, так і її культура, ціннісні орієнтації. Тобто мова людини є її мовним паспортом» (Гриценко, 2009).

Аналіз досліджень. Проблема формування і розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти та риторичної як її складової залишається в центрі уваги багатьох досліджень, що зорієнтовані на впровадженні сучасних компетентнісного, текстоцентричного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів. В останні десятиліття до означених тем зверталися лінгвісти Н. Бабич, Ф. Бацевич, Н. Загнітко та ін., методисти А. Алексюк, З. Бакум, О. Біляєв, Є. Голобородько, О. Горошкіна, І. Гудзик, Т. Донченко, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, О. Кулик, О. Кучерук, Л. Мамчур, Г. Михайловська, С. Омельчук,

М. Пентилюк, Н. Тоцька та ін. Вони визначили актуальність пошуку нових підходів, принципів, методів і прийомів організації навчального процесу з метою формування українськомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти, спираючись на зв'язні висловлювання – тексти та одиниці мовлення – слова, фразеологічні одиниці, речення. Слід констатувати, що вчені працюють над створенням авторських програм, виданням підручників, посібників, хрестоматій і словників, упорядкуванням української лексико-фразеологічної термінології (Н. Гавриш, Н. Голуб, М. Греб, С. Дорошенко, В. Загороднова, О. Караман, О. Копусь, І. Кучеренко, О. Любашенко, А. Нікітіна, Н. Остапенко, І. Хом'як, С. Яворська та ін.). Наукові розвідки лінгвістів і лінгводидактів (Н. Бабич, В. Барабаш, І. Білодід, С. Бибик, М. Вінтонів, К. Городенська, С. Ермоленко, А. Загнітко, Л. Марчук, Л. Мацько, М. Плющ та ін.) сприяють розв'язанню проблем практичного засвоєння лексикології і фразеології у шкільному та вишівському курсах української мови. Однак, незважаючи на постійний інтерес до означених питань, проблема використання вправ із фразеологізмами у процесі формування риторичної компетентності майбутніх спеціалістів та оптимізації підходів до вивчення фразеології існує і потребує вирішення.

Мета статті – висвітлити основні питання роботи над фразеологічними одиницями як засобу формування риторичної компетентності здобувача вищої освіти під час проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. В освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти мовна освіта забезпечує формування низки важливих загальних компетентностей (фахівців різних спеціальностей та галузей знань), наприклад, здатність спілкуватися державною мовою, аналіз інформації з різноманітних джерел, як теоретичних, так і отриманих емпіричним шляхом. Зазначені елементи є водночас характеристиками мовнокомунікативної компетентності фахівця, котрий засобами мови прагне самовдосконалення та виявляти творчий підхід до розв'язання проблем, що виникають у різних сферах спілкування в соціумі.

Викладач має постійно контролювати власне мовлення, вдосконалювати знання норм літературної мови, а також слідкувати за мовленням студентів, виправляти їх мовні помилки, сприяти пошуку ними повних, вичерпних і водночас доступних і зрозумілих висловлювань. Повсякденне користування українською мовою вказує на сформоване

життєве кредо особистості щодо плекання рідної мови, а також риторичну компетентність.

В. Ницета розглядає риторичну компетентність як вищий рівень комунікативної компетентності, що містить риторичні знання, уміння та навички, здатність і готовність до ефективного й оптимального спілкування, реалізований у досвіді риторичної діяльності (Ницета, 2014).

У становленні риторичної особистості та її відповідних компетентностей провідну роль відіграє спілкування: «Спілкування, взаємодія... Для індивіда є надзвичайно важливою потребою. Оскільки людина – істота суспільна, то її сутність реалізується і розвивається лише у громадській діяльності, основу будь-якого її виду становить спілкування з іншими» (Кучерук, 2015).

Риторична компетентність починає формуватися під час шкільного навчання, учні ознайомлюються з найменшими одиницями мови – звуками, вивчають лексику, дізнаються про лексичне значення слова, багатозначність, синонімію, антонімію, омонімію та ін.; також вивчають склад слова, засвоюють поняття про морфеми та їх типи; багато часу в шкільному курсі приділяється вивченню морфології, здобувачі освіти ознайомлюються з частинами мови, вивчають синтаксис, засвоюючи відомості про типи речень, члени речення, типи зв'язків слів у реченні тощо.

У процесі опанування навчальною компонентою «Українська мова за професійним спрямуванням» студенти звертають увагу на те, що в нашій мові часто використовуються яскраві мовні перли, фразеологізми, а в допитливих здобувачів освіти виникають питання стосовно їх походження. Це стимулює студентів до проєктної та дослідницької діяльності.

Працюючи з довідниками, студенти дізнаються, що фразеологізми – це особливий розряд мовних одиниць, об'єднаних загальною функцією та призначенням – викликати образне уявлення про предмет та дати йому емоційно-експресивну характеристику. У вузькому розумінні до фразеологізмів відносять стилістично забарвлені стійкі обороти з яскраво вираженим емоційно-експресивним і оцінним компонентом (Словник-довідник, 2015).

Фразеологізми, як і звичайні слова, безпосередньо співвідносяться з явищами об'єктивного світу, хоча прямий зв'язок між реаліями та їх лексичним або фразеологічним найменуванням може бути відсутнім. Тобто фразеологізми мають семантику, яку можна усвідомити за допомогою таких засобів семантизації: власне семантичного визначення, добір синонімів, описовий.

Спосіб **власне семантичного визначення** значення фразеологізму припускає безпосередню роботу з фразеологічними словниками, збірниками крилатих висловів, звертаючись до яких, студент дізнається про значення, історію виникнення, сферу вживання певного фразеологізму.

Спосіб **добору синонімів (синонімічний)** здійснюється шляхом добору близьких за значенням мовних одиниць – фразеологізмів або слів – до фразеологізму, значення якого з'ясується. Така робота допоможе пояснити значення, продемонструвати стилістичні та смислові можливості української лексико-фразеологічної синонімії.

Дослідники відзначають, що в українській мові виокремлюються понад 800 синонімічних рядів фразеологізмів, що свідчить про багатство засобів української мови (Греб, 2016).

Описовий спосіб (перелічування) полягає в послідовному перелічуванні смислових, структурно-граматичних, стилістичних ознак сталих зворотів. Іншими словами, це фразеологічний розбір, провести який викладач або студент зможе за такою приблизною схемою: а) фразеологічний зворот; б) яке значення має; в) складений у вигляді речення чи словосполучення; г) співвідносний з якою частиною мови; д) головний елемент фразеологізму; е) синтаксична роль; ж) функціональний стиль.

Використання описового способу в повному обсязі сприяє актуалізації знань студентів із різних розділів мовознавства: лексики, синтаксису, морфології, стилістики. Тому його доцільно використовувати після повторення відповідного матеріалу. Означені способи тлумачення сталих виразів безпосередньо реалізуються в системі вправ, що пропонуються викладачем. Зокрема, можуть бути такі завдання.

1. Прочитайте речення, знайдіть у них стали вирази. Користуючись словником фразеологізмів, визначте їх значення та синтаксичну функцію.

2. Дібрати фразеологічний синонім до слова, вказавши його стилістичну приналежність (*божа іскра, дарунок долі*).

3. До поданих іноземних фразеологізмів дібрати відповідні українські: *time flies (час летить)*, *when pigs fly* (дослівно: коли свині полетять, український відповідник: *коли рак на горі свисне*), *wolf in sheep's clothing* (вовк в овечій шкіді), *storm in a teacup* (буря в склянці води, багато галасу даремно); *for a rainy day* (дослівно: для дощового дня; український відповідник: *на чорний день*), *look like a million dollars* (дослівно: мати вигляд, як мільйон доларів; український відповідник: *мати чудовий вигляд, на всі сто*), *monkey business*

(дослівно: мавп'ячий бізнес; український відповідник: *марна праця, товкти воду в ступі*), *black sheep* (дослівно: чорна вівця, український відповідник: *біла ворона, cash cow (дійна корова, джерело коштів)*); *like water off a duck's back* (як з гусака вода); *you one on a kind* (ти єдиний такий); *it's raining cats and dogs* (ліє як із відра); *you snooze, you lose* (хто не встиг, той запізнився; дослівно: *хто відклав, той запізнився*); *easy peasy lemon squeezy* (буквально: *легкий горошковий лимонний сік*) – легко, немає питань; *it's beside the point* (це справи не стосується); *it's a waste of time* (пуста трата часу, дослівно: марнотратство часу); *give it a shot* (буквально: *дай цьому поспіл* – спробуй, намагайся зробити); *pull yourself together* (буквально: *тягни себе до купи* – зберись); *I am over the moon* (буквально: *я над місяцем* – я на сьомому небі).

Коли йдеться про фразеологізми, часто уявляється щось старе, застигле, що існує завжди або, принаймні, яке виникло дуже давно. Студенти дізнаються про такі джерела сталих виразів: 1) мова письменників; 2) живе мовлення та усна народна творчість; 3) церковно-книжне мовлення; 4) іншомовна лексика.

Наприклад, широко відомо, що первісне джерело багатьох фразеологізмів – Біблія. Іноді хтось скаже: *суєта суєт*, не пригадуючи при тому, що за багато сторіч до нього ці слова промовив у Єрусалимі цар ізраїльтян Еклезіаст. Йому ж, за біблійною легендою, належать такі мудрі слова: *Немає нічого нового під сонцем. Усьому свій час; час розкидати каміння і час збирати каміння. Їх смисл зрозумілий кожному, хто замислюється про долю країни. Для студентів з'ясування значення і походження таких фразеологізмів може стати завданням для проєктів. Наведемо приклади.*

Берегти як зіницю ока. Фразеологізм означає рятувати, оберігати від негараздів, як Бог врятував своїх дітей від смерті в дні відходу з єгипетського рабства. «Він знайшов їх в пустелі, у степу сумному й дикому, дивився за ними, беріг їх, як зіницю ока» (Вікісловник).

Воання в пустелі. У книзі пророка Ісаї означало благовіст – голос, що сповіщає про Бога. Проте в сучасній українській мові вживається як книжковий вираз, часто з іронічним відтінком. Так говорять у випадках, коли немає надії на результативність висловленого ким-небудь прохання.

Жодний волос не впаде. Походження фразеологізму пов'язане з конфліктом між синами біблійного царя Давида, один із яких – Соломон – був законним спадкоємцем, інший же – Адонія – намагався хитрощами посісти царський престол. Щоб перешкодити цьому, Давид звелів ще за свого

життя помазати на царство Соломона. Тепер на суд до нього ведуть Адонію. Соломон, відомий своєю мудрістю, рік: «Якщо буде він людиною чесною, то жодний волос його не впаде; якщо ж знайдеться в ньому хитроці, то помре» (Біблія).

Царюванню Соломона присвячено в Біблії багато сторінок, бо він був мудріший за всіх на сході. Особливо відомий випадок, коли Соломон розсудив двох жінок, які прийшли до суду з немовлятами. Кожна з них запевняла, що дитина належить їй. Тоді цар звелів принести меч і поділи живу дитину навпіл. Справжня мати, не витримавши, почала кричати, щоб дитину віддали іншій жінці, і цар розсудив, що справжня мати – та, яка пожаліла дитину. Вираз *Соломонове рішення* став крилатим і означає «мудре, справедливе рішення».

Святая святих. У давньому тексті цей фразеологізм зустрічається лише в описі культової споруди. У сучасному вживанні означає найдорожче, найпомітніше, належить до високого, урочистого публіцистичного стилю.

Сіль землі. Так називає Ісус своїх учнів, звертаючись до них із проповіддю: «Ви сіль землі». В сучасній українській мові цей вираз вживається стосовно до видатних представників якого-небудь суспільства.

Кесареве кесарю. Кесар – владика (від давньоримського імені Цезар). Фарисеї, перевіряючи Христа, задали йому лукаве питання: чи слід їм платити податі кесареві. Христос відповів: «Покажіть мені монету, якою сплачується податі». Принесли динарій. І каже їм: «Чие це зображення та надпис?» Та кажуть йому: «Кесаря». Тоді говорить він: «Віддавайте Кесареве кесарю, а Боже Богу» (Біблія українською). Вживається в сучасному мовленні в значенні: віддати належне тому, кому слід.

Читаючи Біблію, не можна не дивуватися смислової глибині, художній виразності давніх текстів. Уважний читач знайде в них відповіді на питання, актуальні й дотепер. Недарма більшість із них увійшли у загальнонародний словник. Деякі фразеологізми, запозичені з Біблії, зберігають свій книжковий характер, у тлумачних словниках української мови вони представлені з помітками *книжкове або застаріле*. Однак використовується в сучасному усному ораторському мовленні, якщо є потреба в особливому звучанні промови.

Водночас доволі широко використовуються як у літературних творах письменників – наших сучасників, так і в усному мовленні, особливо ораторському, яке потребує емоційного напруження, патетики.

Роль біблійних виразів у збагаченні української фразеології важко переоцінити. Їх значення

не лише в художній цінності, але, головне, в тому моральному заряді, який вони мають у собі.

Останнім часом активно збагачує фразеологічний словник мова преси.

Відомо, що фразеологічний фонд мови розширюється через набуття нових значень вже відомими словосполученнями. Велика кількість подібних словосполучень надходять в літературну мову з газетних та журнальних сторінок. Їм властиві смислова та структурна єдність, відтворюваність; їх компоненти набули переносного значення (*політична кухня, ядерний психоз, другий хліб, закон джунглів*). Наведені сполучення слів, що займають перехідне положення між фразеологізмами та вільними словосполученнями, являють собою метафоричні вирази (*голубі берети, шкіряні куртки, залізні каски, білі рукавички, легені планети, чорне золото*).

Залежно від ступеня семантичної спаяності, образності, відтворюваності та інших показників фразеологічності їх можна умовно поділити на «фразеологізм – не фразеологізм». Не вдаючись глибоко в сутність наукових концепцій відносно приналежності різних сполучень слів до фразеологізмів, фразеологічними зворотами вважаємо лише такі сполучення мовних одиниць, які відтворюються в готовому вигляді, мають злитість у своєму значенні та характеризуються експресивністю.

У мові преси частіше, аніж у мові художніх творів, зустрічаємо незвичну сполучуваність слів, яскраві образні вирази. Саме завдяки пресі в наше мовлення ввійшли такі з них, які з'явилися у сфері освіти, як-от: *трудовий семестр, педагогічний десант, педагогіка співробітництва, тощо*. Фразеологічність найчастіше властива одиницям, які сформувалися для позначення явищ політичного життя та виробництва (*чорна п'ятниця, Піднебесна, маріонетковий уряд, політика затягування поясів, червона кнопка, голубе паливо тощо*). Це складні найменування, які виникли на сторінках газет та мають переносне значення. Подібним найменуванням в українській мові, як правила, відповідають нейтральні синоніми, так звані первісні найменування, які являють собою вільні словосполучення: *коричнева чума* – фашизм, *джентльменська угода* – договір в усній формі тощо.

Близькі до фразеологізмів складні найменування з яскравою оцінною та експресивною насиченістю: *чорні полковники, повітряні пірати, міжнародний бандитизм, боксерська дипломатія тощо*. Фразеологізмами в традиційному розумінні, тобто утвореними шляхом метафоричного переосмислення вільних словосполучень, можна вважати такі складні найменування, як *хресто-*

вий похід, холодна війна, залізна завіса, червона кнопка, залізна леді, політика полювання за відьмами і т. ін, адже їм властива фразеологічність. Завдяки своїй образності та семантичній неподільності вони можуть виходити за межі політичної сфери та вживатися в для опису різних життєвих ситуацій (*червона кнопка* – знак загальної небезпеки, *залізна леді* – позначення не лише Маргарет Тетчер, але й будь-якої жінки, яка має сильну волю, мужність, глибокі знання тощо).

Виникнення образних складних найменувань у сучасній українській мові – явище продуктивне, водночас їх семантика може залежати від змін у суспільному житті. Студенти переконуються, що історія мови відображає історію народу. Так, ще в ХХ столітті в журналістиці, а потім в інших сферах з'явилися найменування *фабрика смерті, палії війни, агенти змін*. Деякі з них мають авторів: *холодна війна, залізна завіса* – У. Черчилль, *імперія зла* – Р. Рейган.

У атмосферу холодної війни замінює міжнародне потепління, образ ворога – образ партнера, що викликало до життя нові номінативні одиниці: *загальноєвропейський дім, народна дипломатія, гуманітарний кошик, людські виміри, спільноєвропейська інтеграція, стратегічна рівновага*. Складні найменування, що з'явилися в період кінця ХХ – початку ХХІ століття називають негативні явища дійсності та стають загальноживаними *біла смерть (наркотики), чума ХХ століття (СНІД), відомчі бар'єри, кредит довіри, економічне чудо, висотна хвороба, групи ризику тощо*.

Можна припустити, що деякі з цих виразів можуть увійти у фразеологічний фонд української мови. Водночас виникає небезпека перетворення їх в результаті надмірного вживання в штампи, мовні кліше, як це трапилось у попередні десятиліття з найменуваннями типу *битва за врожай, золота нива, біле золото, будівництво століття*.

Таким чином, мова сучасної преси є одним із джерел поповнення фразеологічного словника української мови, що слід враховувати студентам, які готують себе до професійної діяльності.

Висновки. Отже, для того, щоб повно і всебічно здійснювати вивчення фразеологізмів, важливо навчати студентів глибоко занурюватись у їх вивчення, творчо підходити до виконання завдань. Всі навчальні дисципліни можуть розвинути творчий потенціал молодого покоління. Але в тому й полягає один з найбільш привабливих аспектів роботи на заняттях із мови, що тут відкривається неосяжне море для творчості як викладача, так і студентів. Самобутнє мислення починається там, де є вміння ставити живі питання, формулювати проблеми, задачі, долати інтелектуальні труднощі, що виникають під час осмислення одиниць мовлення та зіставлення з власними уявленнями про них. Студенти ненав'язливо залучаються в діяльність, яка відповідає їх інтересам та рівню духовного розвитку, що задовольняє їх особистісні запити.

Довіра та повага до студентів, врахування їх інтересів та потреб, знання їх можливостей – це той шлях, який веде сьогодні до успіху в роботі. Викладач – це той, хто відчуває найбільшу, найгострішу радість від свого викладацького існування, коли студенти захоплені новими для них знаннями.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальші дослідження цієї тематики можуть охоплювати проблеми вдосконалення змісту, методів, засобів роботи над українською фразеологією з урахуванням сучасних підходів до формування спеціаліста, здатного засобами мовної комунікації розв'язувати складні професійні завдання; залучення інноваційних технологій в освітній процес; визначення місця риторичної та фразеологічної компетентностей як результату професійної підготовки майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біблія: книга священного писання. URL: <https://biblio.cerkva.info/bibliia/tretia-knyha-tsarstv/> (дата звернення: 16.11.2024 року)
2. Біблія українською. URL: <https://vira.ukr/b/bible-ukr-filaret/ezek-ua-43> (дата звернення: 16.11.2024 року)
3. Борисенко М. Міждисциплінарні зв'язки як засіб формування у студентів світоглядних поглядів. *Вища школа*. 2004. № 3. С. 17–19.
4. Вікісловник. URL: https://uk.wiktionary.org/wiki/%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%82%D0%B8_%D1%8F%D0%BA_%D0%B7%D1%96%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8E_%D0%BE%D0%BA%D0%B0 (дата звернення: 16.11.2024 року)
5. Греб М. М. Лексична і фразеологічна компетентності як провідні детермінанти лінгводидактичної підготовки вчителів початкових класів. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка. 2016. Вип. 17. С. 91–102.
6. Гриценко Т. Розвиток мовної особистості у технічних ВНЗ. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах* : Збірник наукових праць Національного авіаційного університету. 2009. Вип. 17. С. 162–172.
7. Кучерук О. Розвиток риторичної компетентності студентів-філологів у процесі риторичної освіти. *Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі* : зб. наук. праць (за мат-ми

Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.) За ред. проф. К. Я. Климової. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 50–53.

8. Нишета В. А. Методика навчання риторики в школі : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 200 с.
9. Сіверс З. Ф., Белкіна Е. В., Данилова Г. С. Акмеологія – наука XXI століття : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. 412 с.
10. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. За ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
11. Словник фразеологізмів для учнів та учителів. URL: <https://naurok.com.ua/slovník-frazeologizmiv-dlya-uchniv-ta-uchiteliv-17527.html>. (дата звернення 13.11.2024 року)

REFERENCES

1. Bibliia: knyha sviashchenoho pysannia [The Bible: a book of scripture] URL: <https://biblio.cerkva.info/bibliia/tre-tia-knyha-tsarstv/> (16.11.2024) [in Ukrainian]
2. Bibliia ukrainskoiu [Bible in Ukrainian] URL: <https://vipa.ukr/b/bible-ukr-filaret/ezek-ua-43> (16.11.2024) [in Ukrainian]
3. Borysenko, M. (2004) Mizhdystyplinarni zviazky yak zasib formuvannia u studentiv svitohliadnykh pohliadiv [Interdisciplinary Relations as the Means of Students World Outlook Formation]. Vyscha shkola. No 3. Pp. 17–19. [in Ukrainian]
4. Wikislovník [Wiktionary] URL: https://uk.wiktionary.org/wiki/%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%82%D0%B8_%D1%8F%D0%BA_%D0%B7%D1%96%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8E_%D0%BE%D0%BA%D0%B0 (16.11.2024). [in Ukrainian]
5. Hreb, M. M. (2016) Leksychna i frazeolohichna kompetentnosti yak providni determinanty lnhvodydaktychnoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [Lexical and phraseological competence as leading determinants of language didactic training of primary school teachers] Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Kyiv: Pedahohichna dumka. Vol. 17. Pp. 91–102. [in Ukrainian]
6. Hrytsenko, T. (2009) Rozvytok movnoi osobystosti u tekhnichnykh VNZ [Development of language personality at technical universities] Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh : Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Vol. 17. Pp. 162–172. [in Ukrainian]
7. Kucheruk, O. (2015) Rozvytok rytorychnoi kompetentnosti studentiv-filolohiv u protsesi rytorychnoi osvity [Development of rhetorical competence of philology students in the process of rhetorical education] Aktualni problemy formuvannia rytorychnoi osobystosti vchytelia v ukrainomovnomu prostori : zb. nauk. prats (za mat-my Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii 23 kvitnia 2015 r.) Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. Pp. 50–53. [in Ukrainian]
8. Nyshcheta, V. A (2014) Metodyka navchannia rytoryky v shkoli [Methodology of teaching rhetoric at school] : navch. posib. Kyiv : Tsentri uchbovoi literatury . 200 p. [in Ukrainian]
9. Sivers, Z. F., Belkina, E. V., Danylova, H. S. (2005) Akmeolohiia – nauka XXI stolittia [Acmeology is a science of the 21st century] : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv : KMPU im. B. D. Hrinchenka . 412 p. [in Ukrainian]
10. Slovník-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky: navchalnyi posibnyk (2015) [Dictionary-reference for Ukrainian language didactics: study guide] Za red. M. I. Pentyliuk. Kyiv: Lenvit. 320 p. [in Ukrainian]
11. Slovník frazeolohizmiv dlia uchniv ta uchyteliv [Dictionary of phraseological units for students and teachers] URL: <https://naurok.com.ua/slovník-frazeologizmiv-dlya-uchniv-ta-uchiteliv-17527.html>. (13.11.2024) [in Ukrainian]